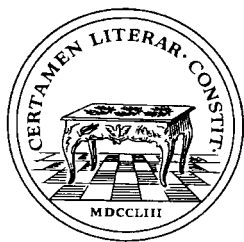

Gudmund Jöran Adlerbeth

En biografi

Av LEIF LANDEN

KUNGL. VITTERHETS

HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

Filologiskt arkiv 43

Innehåll

I. Ungdom, karriär och författarskap 11

1. Släkt. Tidig ungdom 11

Ursprunget 11, De tre bröderna 11, Släkten Below 12, Jacob Fredrik Adlerbeth 13, Anna Maria Spalding och hennes släkt 13, Barndom och tidig fostran 14

2. Uppsalatiden 15

Handledaren Georgii 15, Universitetens nedgång 15, Examen och professorer 16, Fysisk fostran 16, Apollini Sacra 17, Fortsatta kontakter med Uppsala 18

3. Karriär 19

I kanslierna 19, Riksantikvarieämbetet 20, Historicism, inskrifter 21, Ekonomi 22

4. Vänner och ungdomsdikt 23

Vänskapskult, Ramel 23, Fredenheim 24, Kröningsdikten 25, Oxenstierna 26, Ungdomsdikter i Vitterhetsnöjen 26,

5. I 1770—talets akademier 29

Musikaliska akademien 29, Gyllenborg och Vitterhetsakademien 29, Kellgren, kritikern 32, Öfver et Observatorium 34

6. Hovliv och dramatiskt författarskap 34

Iphigénie med körer 34, Birger Jarl 35, Hovmannen 36, Amphitrite och Aeglé 37, Tornérspelet och riddarromantik 37, Amphion, Cephal och Procris 38, Cora och Alonzo 40, Teatersamarbetet upphör 43

II. Ämbete, hovliv och politik 46

1. Riksantikvarien 46

Arvet från Berch 46, Gravyrer och mynt 47, Medaljhistorien 49, Emblematisken, praktik och teori 49, Klassicism och sanningskrav 51, Språkdiskussion 52, Förebilder, mönstergillhet 52, Gustaf III:s skåde-

mynt och planschverk 54, Akademiernas beställningar 56, Den flitige förslagsgivaren 57, Ekonomi 58, Sommarledigheterna, lagmansansökningarna 58, Informatorstjänsten 59

2. Italienresan 60

Historiska intressen 60, Andra uppgifter 60, Bildningsresa 61

3. Akademierna 62

Intresset för akademier 62, Den nya Vitterhetsakademien, utökade inkomster 62, Akademiernas arbetsår, etikettstvånget 63, Akademiens omorganisering 65, Inträdetal och avhandlingar 66, Adlerbeth och akademiens samlingar 66, Adlerbeth i de olika akademierna, Vetenskapsakademien 67, Svenska akademiens ställning 70, Språkvården 71, Stavningsfrågan 72, Ordboken 74, kollegialt, "herrarna" 75, Schröderheim 75, Rosenstein 76, Kellgren 79, Clewberg 80, Leopold 81, Thorild 82, Lidner 84, Bellman 85

4. Mystiken 87

Frimureriet i Sverige 87, Plommenfelt 87, Björnram 89, Adlerbeths reservationer 91, Björnrams profetior 93, Intresset för mystiken avtar 94, Adlerbeths roll 95

5. Politisk opposition 96

Reservationer i umgänget med kungen 96, De civila ämbetsmännens ställning 96, Adlerbeths politiska hållning 96, Hans utsatta ställning 98, Fersen 99, Nordin 99, "Opartiskheten" i Historiska Anteckningar 99, Partimannen Adlerbeth 100, Krigsvän eller fredsvän 100, Lojalitet och riksdagskrav 103, Domarna mot Anjalamännen 104, Riksdagen 1789 104, Adlerbeths tal 106, Förhållandet till kungen efter talet 107, Audienser och samtal 108, De sista åren. Kungamordet 110, Gustavian med förbehåll 111, Kungakaraktistikens tre avsnitt 112, Det andra avsnittet 113, Det första äger störst vikt 115, Blix och karaktistiken 116, Adlerbeth dömer kungen 120

III. Lantjunkare, poet och minnestalare 121

1. Äktenskapsbekymmer 121

Carin Ridderborg 121, Splittrat äktenskap 122, Kris och skilsmässa 123, Carin Ridderborgs nya äktenskap 124, Åsikter om äktenskap 125

2. Lantjunkaren 126

Förkärlek för lantliv 126, Avsked 127, Förbindelse med Stockholm 127, Lanthushållaren 128, Sockenskola 130

3. Stockholmskontakter 130

Åter i huvudstaden 130, Reuterholmska regimen 131, Svenska akademien 132, Gustaf IV Adolf 133, Jacobs sjukdom 138, Vännerna 138, Bostad och livsstil 139, I akademierna: historiska uppsatser, ordbok och stavningsfråga 140, Ramel, Silfverstolpe 142, Stenhammar 143, Gyllenberg 144, Oxenstierna 145, Leopold 147, Acerbipolemiken 152

4. Vitter verksamhet 153

Den produktive skribenten 153, Poeternas oeuvre 153, Skald Skrifter 154, Poëtiska Arbeten 157, Kritikern 161, Klopstockuppsatsen 161, Musiken och språket 163, Reglor för teaterstycken 164, Om komiken 165

5. Minnestalaren 166

Den franska traditionen 167, Höpkens ideal 167, Rosensteins tal 169, Leopold, enkelheten 172, Oxenstiernas retoriska grepp 172, Adlerbeths tal 173

IV. Sista ämbetsår och ålderdom 179

1. Ämbetsmannen 179

Patrioten 179, Den nya författningen 180, I konseljen 181, Adlerbeth och Karl Johan 183, Synen på Napoleon 185, Unionen med Norge 186, Avsked 186

2. Sena dikter 188

Översättningarna 188, Fabel och conte 190, Reflexionsdikt 193, Minneslyrik 194

3. Psalmdiktning 196

1790-talets religiösa intresse 196, Arbetet i 1811 års psalmbokskommision 196, Upplysningsförfattarnas religiösa intresse 197, Bibelöversättningen, den nya filologien 198, Adlerbeths psalmer 200, Kristliga oden 200, Kausalpsalmer 201, Patriotism 202, Kristocentriska psalmer 202, Hymn till det eviga livet 203

4. Umgänge i Stockholm 205

I Svenska akademien: kolleger 205, Lindblom 206, Franzén och Wallin 206, Brinkman 207, Mme de Staël 208, Förhållande till romantikerna 211, Hammarösköld 213, Uppsalaromantikerna 213, Göterna 215, Ling 216, Geijer 217, Tegnér och Svea 218, Tegnér om Adlerbeth 222

5. Sista år. Död 225

De lugna åren 225, Minnesdikten till Oxenstierna 227, Sjukdom och död 228

V. Eftermäle och karakteristik 230

Minnestalen över Adlerbeth 230, Litterära värderingar 230, Adlerbeths senare eftermäle 232, Adlerbeth svårbedömd 233, Hans självanalys 234, De tidiga intrycken 236, Sinnesjämvikt som ideal 236, De vekare dragen 237, Om kurage och mod 238, Mångsidigheten 239

Resumé på franska 242

Resumé på svenska 244

Litteratur och källor 246

Förkortningar 266

Personregister 267

Bildförteckning 275